

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μηνύματα και διδάγματα
τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ
μέσα ἀπό τά ἔργα του

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2014

Μηνύματα και διδάγματα
του Ρήγα Βελεστινλῆ
μέσα ἀπό τά ἔργα του

Μηνύματα και διδάγματα
τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ μέσα ἀπό τά ἔργα του

Αθήνα 2014

ISBN: 978-960-6733-16-1

© Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα
Μιλτιάδου 3, 14562 Κηφισιά
www.rhigassociety.gr

© Δημήτριος Ἀπ. Καραμπερόπουλος
Παιδίατρος, Διδάκτωρ Ἰστορίας Ἰατρικῆς,
Πρόεδρος Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης
Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Μιλτιάδου 3, 14562 Κηφισιά
Τηλ. 210 8011066
e-mail: karamber@otenet.gr
www.karaberopoulos.gr

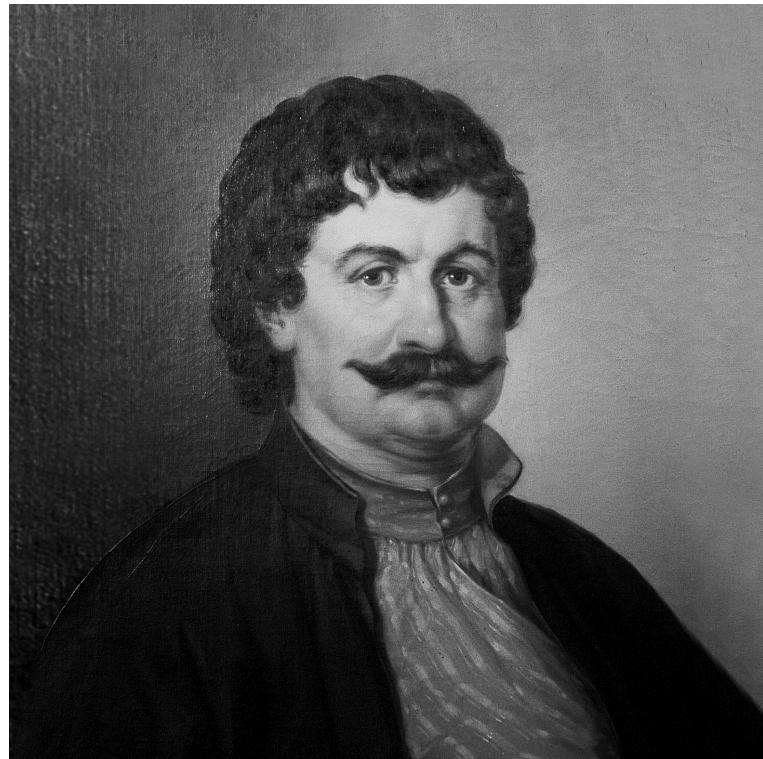
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μηνύματα καί διδάγματα
τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ
μέσα ἀπό τά ἔργα του

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2014

⑥τόπος εγράφει συγγράψει,
ουδένελα, περι.

Ρήγας Βελεστίνος

Ἐπίκαιρη ἡ οήση τοῦ Ρήγα «Οποιος ἐλεύθερα συλλογᾶται, συλλογᾶται καλά» καὶ γιά τήν μελέτη τῶν ἔργων του, ἡ ὅποια θά πρέπει νά γίνεται ἐλεύθερα μέ αντικειμενική, ὀλοκληρωμένη ἔρευνα καὶ τεκμηρίωση γιά νά εἶναι σωστά τά ἀποτελέσματα τῆς κρίσης.

Μηνύματα καί διδάγματα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ μέσα ἀπό τά ἔργα του¹

‘Ο Ρήγας Βελεστινλῆς θυσιάστηκε, ὅπως καί τόσες χιλιάδες ἄλλοι Ἕλληνες, ἀκολουθώντας τοῦ Θουρίου του τήν προσταγή «Κάλλιο γιά τήν πατρίδα κανένας νά χαθῆ», (στίχ. 57). ‘Ολοι τους ἔδωσαν τό αἷμα τους, τή ζωή τους γιά τήν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Ὁμως ἐκεῖνο πού κάνει τόν Ρήγα νά εἶναι μία ἀπό τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου εἶναι τό στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασης τῶν σκλαβωμένων γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας. Αὐτό ἀποτυπώνεται στά ἔργα του: «Τά Ἐπαναστατικά» («Ἐπαναστατική Προκήρυξη», «Τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου», τό Σύνταγμα, ὁ «Θούριος» καί ὁ «Ὑμνος Πατριωτικός»), τόν «Νέο Ἀνάχαρσι», τήν εἰκόνα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, «Τά Ὀλύμπια», τή μεγαλειώδη «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος» καί τούς χάρτες Βλαχίας καί Μολδαβίας².

1. Μέρος τοῦ κειμένου εἶχε παρουσιαστεῖ σέ σχετική διμιλία στόν Φιλολογικό καί Θρησκευτικό Σύλλογο «Τρεῖς Ἱεράρχες» Βόλου τήν 1η Δεκεμβρίου 2012.

2. Τά ἔργα τοῦ Ρήγα, τά «Ἀπαντα», γιά πρώτη φορά μετά 210 χρόνια ἔχουν ἐπανεκδοθεῖ ὀλοκληρωμένα, μέ εὑρετήρια καί σχόλια ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερδον-Βελεστίνου-Ρήγα (ἐπιμέλεια Δημ. Καραμπερόπουλος) καί προσφέρονται ἀκόμη καί σέ ψηφιακή μορφή ἀπό τό 2007. Ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων ἐπανεκδόθηκαν τό

‘Ο Ρήγας, ἀφοῦ πῆρε διαβατήριο ἀπό τήν Αὐστριακή Ἀστυνομία, ἔφυγε ἀπό τήν Βιέννη καὶ ἔφθασε στήν Τεργέστη, μέ σκοπό νά κατέβει στήν Ἑλλάδα γιά νά θέσει σέ ἐφαρμογή τό στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του γιά τήν ἀπελευθέρωση τῶν σκλαβωμένων. Ὁμως ἡ βάσκανος μοῖρα εἶχε ἄλλο σκοπό. Ἐβαλε ἔναν Ἑλληνα ἔμπορο νά τόν προδώσει στήν Αὐστριακή Ἀστυνομία καὶ κατ’ αὐτόν τόν τρόπο ἀνακόπηκε ἡ ἐφαρμογή τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου του, πού θά ἐκτυλίσσονταν σέ τρεῖς φάσεις.

Πρῶτα ἦθελε ὁ Ρήγας νά ἐμψυχώσει τούς σκλαβωμένους, νά ἐνισχύσει τό ἥθικό τους, γιά νά ἀρπάξουν τά ὅπλα καὶ νά ἐπαναστατήσουν. Γνώριζε καλά πώς χωρίς ὑψηλό ἥθικό οἱ σκλαβωμένοι δέν ἐπαναστατοῦν. Μέ τόν Θούριό του ὅμως θά τό πετύχαινε. Παράλληλα ἦθελε νά ἐνισχύσει τήν ἴστορική συνείδηση τῶν σκλαβωμένων, τήν αὐτογνωσία τους. Γιά τόν σκοπό αὐτό ἔξεδωσε τόν «Νέο Ἀνάχαρσι», στόν ὅποιο τονίζει τήν ἀρχαία δόξα τῶν προγόνων, «Τά Ὀλύμπια», ὅπου μνημονεύει τά Ὀλυμπιακά ἀγωνίσματα, προσφέροντας ἐπί πλέον καὶ μία σημαντική πληροφορία, πώς τά Ὀλυμπιακά ἀγωνίσματα διατηροῦνταν στήν ἐποχή του στήν Θεσσαλία κι σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα, ἐπισημαίνοντας ἐμμεσα τήν διαχρονικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρόμοια, γιά νά ἐνισχύσει τήν αὐτοσυνειδησία τῶν σκλαβωμένων συνέδεσε τόν σύγχρονό του Ἑλληνισμό μέ ἐκεῖνον

2000-2002 τά πέντε βιβλία μέ τόν τίτλο «Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀπαντα τά εύρισκομενα», χωρίς ὅμως τήν ἐπανέκδοση τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος», τῶν χαρτῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Πρώτη ἀπότειρα ἐπανέκδοσης τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα ἦταν ἐκείνη τοῦ Λέανδρου Βρανούση τό 1968 σέ δύο τόμους στή σειρά «Ἀπαντα Νεοελλήνων Κλασσικῶν», χωρίς ὅμως νά είναι ὀλοκληρωμένα καὶ χωρίς εύρετήρια.

τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, μέ τούς ἐνδοξους προγόνους, μέ τά νομίσματα, μέ τίς ἐπιπεδογραφίες τῶν ἀρχαίων περίφημων τόπων καὶ γεγονότων τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος». Παράλληλα δὲ Ρήγας θέλησε νά ἐνδυναμώσει τό φρόνημα τῶν σκλαβωμένων προσφέροντας ως πρότυπο ἀγωνιστικότητας καὶ ἀποφασιστικότητας τόν Μέγα Αλέξανδρο, ἐκδίδοντας τήν εἰκόνα του μέ σχετικό κείμενο γιά τά ἀνδραγαθήματά του.

Τό δεύτερο μέρος τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου τῆς ἐπανάστασής του περιλαμβανε τίς στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις. Γνώριζε καλά δὲ Ρήγας πώς χωρίς τή στρατιωτική νίκη δέν στεριώνει ἡ ἐπανάσταση, δέν ἀποκτιέται ἡ ἐλευθερία. Γι' αὐτό φρόντισε πρῶτα νά μεταφράσει ἀπό τά γαλλικά τό «Στρατιωτικό Ἑγκόλπιο», ἔργο τοῦ διάσημου Αύστριακοῦ στρατηγοῦ Κεβενχύλλερ (Ludwing Andreas Khevenhüller, 1683-1744) καὶ τό ἔξεδωσε, ὥστε οἱ σκλαβωμένοι οραγιάδες νά διδαχθοῦν μιά καὶ ἡταν ἄμαθοι στήν τέχνη τοῦ πολέμου. Αὐτό τό βιβλίο, πού μετέφρασε δὲ Ρήγας, δυστυχῶς κατασχέθηκε δταν ἀκόμη ἡταν στό βιβλιοδετεῖο καὶ δέν κυκλοφόρησε, μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἔχουμε ἔστω καὶ ἔνα ἀντίτυπο³. Παράλληλα, γιά τήν ἔναρξη καὶ ἐπέκταση τῆς ἐπανάστασής του, δὲ Ρήγας εἶχε ἔνα συγκεκριμένο σχέδιο. Θά ξεκίναγε τίς ἐπαναστατικές ἐπιχειρήσεις ἀπό τήν Μάνη μέ τούς ἐμπειροπόλεμους Μανιάτες καὶ ἐκπαιδεύοντας τούς ὑπόλοιπους ἐπαναστάτες τῆς Πελοποννήσου θά προχωροῦσε βαθμηδόν στίς ἄλλες περιοχές τῆς Στερεάς καὶ τῆς Ἡπείρου, ὅπου ἡταν οἱ ἄλλοι ἐμπειροπόλεμοι πληθυσμοί τῶν Σουλιωτῶν καὶ κατ' αὐτόν τόν τρόπο θά προχωροῦσε στίς ὑπόλοιπες περιοχές τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων

3. Ἡ γαλλική ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ 1781 «Maximes du guerre» βρίσκεται στή Βιβλιοθήκη τοῦ Κογκρέσου, ἀπό τήν δποία ἔχουμε πάρει ἀντίγραφο καὶ ἔχει μεταφραστεῖ στά Ἕλληνικά μέ σκοπό νά ἐκδοθεῖ, ὥστε νά ἔχουμε τί περιεῖχε τό βιβλίο, τό δποτο ο δέ Ρήγας μετέφρασε καὶ ἔξεδωσε.

περιοχῶν τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου⁴.

΄Ακόμη ὁ Ρήγας γνώριζε καλά πώς γιά νά στεργιώσει ἡ ἐπανάστασή του θά ἔπειτε νά ὑπάρξει ἔνα σωστό νομικό πλαισίο γιά τίν λειτουργία τῆς πολιτείας, ὅπτε νά ἀποφευχθεῖ ἡ ἀπολυταρχική τυραννική ἔξουσία καὶ ἡ ἀναρχία, καὶ νά ἐφαρμοσθεῖ ἡ δημιοκρατική ἀντίληψη, μέ τούς σωστούς νόμους τῶν Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Συντάγματός του. Χωρίς τό Σύνταγμα θά ἐκτρέπονταν ἡ ἐπανάστασή του. Γι' αὐτό πρὸν ἀκόμη κατέβει στήν Ἐλλάδα, μετέφρασε τό Γαλλικό Σύνταγμα τοῦ 1793, στό ὅποιο πρόσθεσε καὶ ἀρκετά δικά του στοιχεῖα, πού δείχνουν τό μεγαλεῖο τοῦ πνεύματός του. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο οἱ ἐπαναστατημένοι φαγιάδες τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου θά εἶχαν ἔνα Σύνταγμα νά τό θέσουν ἀμέσως σέ λειτουργία καὶ νά κυβερνηθοῦν σύμφωνα μέ τή «Νέα Πολιτική Διοίκηση», μέ τό ἄμεσο καὶ ἀντιπροσωπευτικό Σύνταγμα του.

΄Η μελέτη τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, τά ὅποῖα ἐντάσσονται στό στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του, μᾶς δίνει τήν εύκαιρία νά παρατηρήσουμε ὅτι σέ αὐτά καταθέτει ἀρκετά Μηνύματα-διδάγματα, ἐκ τῶν ὅποίων εἴκοσι παρουσιάζονται στή συνέχεια.

* * *

Πρώτο Μήνυμα: *Η ἐπιστημονική γνώση νά προσφέρεται στόν λαό σέ ἀπλή γλῶσσα*

΄Οταν γιά πρώτη φορά ὁ Ρήγας πῆγε στή Βιέννη τό 1790,

4. Βλ. Αἰμ. Λεγόανδ, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ καὶ τῶν σύν αὐτῷ μαρτυρησάντων, Ἀθήνα 1891, φωτομηχανική ἐπανέκδοση (ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος) μέ τήν προσθήκη εύρετηρίου, Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2000², σελ. 71.

ώς διερμηνέας και γραμματέας τοῦ Χριστόδουλου Κιρλιάνου, ἐξέδωσε τό βιβλίο του «Φυσικῆς ἀπάνθισμα»⁵, στό δόποιο ἀποδίδει τά ἐπιστημονικά θέματα στήν ἀπλή και κατανοητή γλῶσσα, ὥστε οἱ ἀναγνῶστες νά καταλαβαίνουν τά κείμενα και κατ' αὐτόν τόν τρόπο μέ τίς ἐπιστημονικές γνώσεις νά καταπολεμήσει τίς προλήψεις και δεισιδαιμονίες. Στοιχεῖο πού δείχνει τή δυναμική τοῦ πνεύματός του. Καί ὅπως ἔχουμε ὑποστηρίξει στήν τεκμηριωμένη ἐργασία μας ἓνα μεγάλο μέρος τῶν κειμένων αὐτῶν τό ἔχει πάρει ἀπό λήμματα τῆς Γαλλικῆς Ἐγκυλοπαιδείας τῶν Diderot και D' Alembert⁶. Σέ «ἀπλοῦν ὑφος» γράφει τό βιβλίο, ὅπως σημειώνει στόν πρόλογό του. Ἐπί πλέον ὁ Ρήγας τονίζει ὅτι σκοπός του ἦταν νά ὠφελήσει τό γένος του, νά κατανοήσουν τά δύσκολα θέματα τῆς φυσικῆς και ὅχι νά κάνει ἐπίδειξη τῶν γνώσεών του, νά ἐπισωρεύσει λέξεις, ὅπως γράφει, αὐξάνοντας σέ πολλές σελίδες τό κείμενό του. Ἀργότερα, ὁ Δημ. Δάρβαρις, ὁ Κων. Κούμας και ὁ Κων. Βαρδαλάχος⁷ ἀκολουθοῦν τόν Ρήγα και γράφουν σέ ἀπλή γλῶσσα, σέ «ἀπλοῦν ὑφος» τίς φυσικές τους, πού κυκλοφορήθηκαν τό 1812.

-
5. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Φυσικῆς ἀπάνθισμα*, Βιέννη 1790. Ἐπανέκδοση φωτομηχανική μέ τήν προσθήκη εύρετηρίου, (ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος), ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερδών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1991¹. Ἐπίσης ἔκδοση τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Ἀπαντά τά εὑρισκόμενα, τόμ. δεύτερος, ἐπιμ. Κώστας Πέτσιος, Ἀθήνα 2002.
6. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Ἡ Γαλλική “Encyclopédie” ἓνα πρότυπο τοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα “Φυσικῆς ἀπάνθισμα”», *Ο Έρανιστής*, τόμ. 21 (1997), σελ. 95-128. Καί ἀνεξάρτητα, Ἀθήνα 2000.
7. Βλ. Φίλιππος Ἡλιού, *Ἐλληνική Βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα. Βιβλία-Φυλλάδια*, τόμος πρῶτος 1801-1818, ΕΛΙΑ, Ἀθήνα 1997, ἀρ. 1812.29, 1812.70, 1812.75.

Δεύτερο Μήνυμα: Ό καθένας νά κάνει αύτό πού μπορεῖ καί νά μήν μεμψιμοιρεῖ

Στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου του «Φυσικῆς ἀπάνθισμα» ὁ Ρήγας μᾶς δίνει καὶ ἄλλο Μήνυμα-δίδαγμα. Καταχρίνει τὴν τακτική τῆς μεμψιμοιρίας πού συνήθιζαν τότε πολλοί, ὅπως καὶ σήμερα ἀρκετοί μεμψιμοιροῦν. Χαρακτηριστικά ὁ Ρήγας τονίζει, «δέν εὐχαριστήθην μόνον ἀπλῶς νά θρηνήσω τήν κατάστασιν τοῦ γένους μου, ἀλλά καὶ συνδρομήν νά ἐπιφέρω ἐπάσχισα ὅσον τό ἐπ’ ἔμοι, ἀπανθίζωντας τά ούσιωδέστερα τῆς φυσικῆς ἴστορίας». Θέλει νά πεῖ πώς ὁ καθένας ἃς κάνει αύτό πού μπορεῖ. Ἡ φράση τοῦ Ρήγα «ὅσον τό ἐπ’ ἔμοι» θά πρέπει νά εἶναι πρό τῶν ὁφθαλμῶν μας γιά νά κάνουμε καὶ ἐμεῖς αύτό πού μποροῦμε καὶ νά μήν βρίσκουμε δικαιολογίες γιά τήν ἀδράνειά μας καὶ τή φραγμία μας. Μάλιστα, ὁ Ρήγας χαρακτηριστικά συμπληρώνει τήν πρότασή του λέγοντας πώς κάνοντας ὁ καθένας τό καθῆκον του τότε θά βοηθηθεῖ ἥ πατοίδα, «ἄς καταβάλουν εὐμενῶς ἔκαστος ἔρανον ὅ, τι βούλεται, ὅπού βοηθούμενον πανταχόθε νά ἀναλάβῃ τό πεπτωκός Ἐλληνικόν γένος».

Τρίτο Μήνυμα: Νά τιμοῦμε τή γενέτειρα καί νά ἀναδεικνύουμε τά ἴστορικά στοιχεῖα της

Ἐνα τρίτο Μήνυμα-δίδαγμα πού μᾶς δίνει ὁ Ρήγας εἶναι πώς πρέπει νά τιμοῦμε καὶ νά ἀναδεικνύουμε τά ἴστορικά στοιχεῖα τῆς γενέτειράς μας. Στή «Χάρτα τῆς Ἐλλάδος»⁸ ὁ Ρή-

8. Ρήγας Βελεστινλῆς, Χάρτα τῆς Ἐλλάδος, Βιέννη 1797, αὐθεντική ἐπανέδοση μέ σχόλια καὶ εὑρετήριο, ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερδῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, μέ τήν ὑποστήριξη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1998 (2003). Ἡ «Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερδᾶς λεγομένης νῦν Βελεστίνος» στό φύλλο 4.

γας καταχωρίζει όρισμένα τοπογραφικά διαγράμματα, τίς Ἐπιπεδογραφίες ίστορικων τόπων και γεγονότων της ἀρχαίας Ἑλλάδος, τής Σπάρτης, τῶν Θερμοπυλῶν, τῶν Δελφῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ὄλυμπίας, τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνος, παράστασης ἀρχαίου θεάτρου. Ὅμως προσθέτει ἐπί πλέον κοντά σέ ὅλα αὐτά τήν Ἐπιπεδογραφία τῆς γενέτειράς του, τῶν ἀρχαίων Φερῶν και τοῦ Βελεστίνου, πού εἶναι δική του δημιουργία. Μάλιστα ὁ ἀρχαιολόγος Εὐάγγελος Κακαβογιάννης⁹ στήν θαυμάσια μελέτη του γιά τήν «Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερᾶς λεγομένης νῦν Βελεστίνος» ἀπό ἄποψη ἀρχαιολογική ύποστροφή πώς ὁ Ρήγας εἶναι ὁ πρῶτος ἀρχαιολόγος τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ.

Ἐνδιαφέρον ἔχει νά τονίσουμε ὅτι ὁ Ρήγας βάζει τό τοπογραφικό διάγραμμα τῆς γενέτειράς του, μέ στοιχεῖα ἀπό τίς ἀρχαῖες Φερές και τῆς ἐποχῆς του, δίπλα στόν τίτλο τῆς «Χάρτας» και πάνω ἀπό τό τοπογραφικό διάγραμμα τῶν Ἀθηνῶν. Μεγάλη τιμή γιά τή γενέτειρά του. Δίνει συγχρόνως μέ αὐτήν του τήν ἐνέργεια και ἔνα δίδαγμα στούς μεταγενέστερους, πώς πρέπει ὁ καθένας τή γενέτειρά του, ὅπου εἴδε τό φῶς τῆς ζωῆς, νά τήν τιμᾶ και νά ἀναδεικνύει τά ίστορικά στοιχεῖα της.

Ἴσως ὁ Ρήγας νά παραδειγματίστηκε ἀπό τούς συμπατριῶτες του Δημητριεῖς και σχεδίασε τό τοπογραφικό διάγραμμα τοῦ Βελεστίνου μέ τά τόσα ίστορικά στοιχεῖα πού καταχωρίζει, μιά και στόν «Νέο Ἀνάχαρσι» μνημονεύει τή «Νεωτερική Γεωγραφία» τους, πού σημαίνει ὅτι τήν εἶχε διαβά-

9. Εὐάγγελος Κακαβογιάννης, «Ἡ “Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερᾶς” τοῦ Ρήγα Βελεστινῆ ἀπό ἄποψη ἀρχαιολογική», *Ὑπέρεια*, τόμ. 1, Πρακτικά Α΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας, (Βελεστίνο 1986), Ἀθήνα 1990, σελ. 423-448.

σει¹⁰. Συγκεκριμένα, λίγα χρόνια πιό πρότι, το 1791, οι Μηλιώτες Διδάσκαλοι του Γένους, οι Δημητριεῖς, στή «Γεωγραφία νεωτερική»¹¹ τονίζουν πώς γράφουν μέλεπτομέρεια γιά τήν Μαγνησία «μέ τό νά είναι πατρίδα μας, καί ἔχομεν ὀλίγη ἰδέα αὐτῆς, καί χρέος νά εἰποῦμεν ἐκεῖνο ὅπον ἡξεύρομεν διά νά μάθουν καί ἄλλοι ὅπον δέ τό ἡξεύρουν» καί συμπληρώνουν «πρός τούτοις νά δώσωμεν καί παράδειγμα εἰς τούς λοιπούς λογιωτάτους μας». Μάλιστα προτρέπουν τούς Ἑλληνες δύως δ καθένας τους νά γράψει τήν ίστορία τοῦ τόπου του, τῆς γενέτειράς του, καί ἔτσι «νά ὅπον ἀποχοῦμεν καί ἡμεῖς μία χωρογραφία τοῦ τόπου μας, πρᾶγμα ἀναγκαιότατο καί ὀφελιμότατο εἰς ὅλους».

Τέταρτο Μήνυμα: Ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης, κριτική τῶν ἀπόψεων τῶν ἄλλων καί ἀποφνγή τοῦ πιθηκισμοῦ

Μέ τά ἔργα του δ Ρήγας μᾶς δίνει τό σημαντικό Μήνυμαδίδαγμα, νά ἔχουμε τήν ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης μας, νά κρίνουμε τίς ἀπόψεις τῶν ἄλλων καί νά μήν πιθηκίζουμε. Πρέπει νά εἴμαστε ἐλεύθεροι καί νά μήν θεωροῦμε τίς ἀπόψεις τῶν ἄλλων δεδομένες, ἀλλά νά τίς ἐλέγχουμε καί νά τίς κρίνουμε. Στά τριάντα τρία του χρόνια, δταν ἐξέδιδε τό «Φυσικῆς ἀπάνθισμα», ἐπισημαίνει ἑνα λάθος τοῦ Βολταίρου, δ δποῖος ἔγραφε δτι δέν ὑπάρχουν παλίρροιες στή Μεσόγειο¹².

-
10. Ρήγας Βελεστινλῆς, Νέος Ἄναχαρσις, Βιέννη 1797, ἐπανέκδοση φωτομηχανική μέ σχόλια καί εὑρετήριο, ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερδών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2006, σελ. 141, 142, 148.
11. Δανιήλ καί Γοηγορίου τῶν Δημητριέων, Γεωγραφία Νεωτερική, Βιέννη 1791. ἐπανέκδοση, ἐπιμ. Αἰκ. Κουμαριανοῦ, Νέα Ἑλληνικά Βιβλιοθήκη, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», Ἀθήνα 2006, σελ. 172.
12. Ρήγας Βελεστινλῆς, Φυσικῆς ἀπάνθισμα,... δ.π., σελ. 64.

Καί ὁ Ρήγας στό κεφάλαιο γιά τίς «Παλίρροιες» σημειώνει τό λάθος τοῦ Βολταίρου¹³ (Voltaire, 1694-1778) καί μέ θαυμάσιο τρόπο τονίζει μάλιστα πώς «πάντοτε ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι καὶ τῶν πλέον σοφῶν ἀνθρώπων». Τό κριτικό αὐτό κείμενο τοῦ Ρήγα γιά τόν Βολταίρο ἔχει ως ἔξῆς: «Ἀναγινώσκωντας τά συγγράμματα τοῦ περιφήμου Βολταίρο, εἶδον εἰς σαράντα μέρη ἀποφασιστικῶς νά λέγη, πώς εἰς τήν μεσόγειον θάλασσαν δέν εἶναι παλίρροιαι καὶ ἀπόρησα πῶς ἔκαμε τοιοῦτον λάθος, ἔνα τόσον μεγάλον πνεῦμα; Πλὴν συγχωρητέος, ἐπειδή πάντοτε ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι καὶ τῶν πλέον σοφῶν ἀνθρώπων».

Παρόμοια, ὁ Ρήγας στόν «Νέο Ἀνάχαρσι»¹⁴ καταφέρεται ἐναντίον τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Πάβ (Carneille de Paw, 1739-1799), πού ἐκεῖνα τά χρόνια, τό 1788, εἶχε ἐκδώσει τήν Ἰστορία τῆς Ἑλλάδος (*Recherches philosophiques sur les Grecs*) καί εἶχε γράψει ἐπικριτικά σχόλια γιά τούς Ἕλληνες καθώς καὶ γιά τήν ὥραιότητα τῶν Τεμπῶν. Ὁ Ρήγας ἀναιρεῖ τίς δοξασίες τοῦ Paw καί μάλιστα ἀποκαλύπτει ὅτι ὅσα ἔγραψε γιά τά Τέμπη, τά ἔγραψε χωρίς νά ἔχει προσωπική γνώση, χωρίς νά τά ἔχει ἐπισκεφθεῖ. Γι' αὐτό καί ὁ Ρήγας τοῦ γράφει, «Ο κύριος Πάβ πρέπει νά εῦγη ἀπό τό βόρειον φροντιστήριόν του, νά γίνη αὐτόπτης τῆς τοποθεσίας ἐκείνης, καὶ τότε πειθόμενος, ἀνυπερθέτως θέλει δόμολογήσει, ώς ὁ Τότ, τήν ὑπεροχήν των ἀπό κάθε ἄλλην. Εἰδέ καὶ ἀπιστῇ εἰς τούς αὐτόπτας, καὶ λογομαχεῖ ἰσχυρογνωμῶν, εἶναι ἄδικος». Ὁ Ρήγας εἶχε προσωπική γνώ-

13. Πράγματι δὲ Βολταΐρος ὑποστηρίζει ὅτι δέν ὑπάρχουν παλίρροιες στή Μεσόγειο θάλασσα, δύπως γιά παράδειγμα γράφει σχετικά στό ἔργο του «*Elemens de la philoshophie de Newton, 1738*» (III partie, ch.13), «...ils oublient que la Méditerranée ne croupit point, quoiqu'elle n'ait point de marée».

14. Ρήγας Βελστινλῆς, *Νέος Ἀνάχαρσις,...* ὁ.π., σελ. 149-151.

ση τῆς ὥραιοτητας τῶν Τεμπῶν καί μάλιστα σημειώνει ὅτι ἡπιε νερό «ἀπό τό ὑπόγειον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, νῦν δέ Ἀγίας Παρασκευῆς». Μάλιστα ὁ Ρήγας ἦταν ὁ πρῶτος ἀπό τούς Ἐλληνες λογίους πού καταφέρθηκε ἐναντίον τῶν ἄδικων κατηγοριῶν αὐτοῦ τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Πάβ.

”Αλλη μία περίπτωση κριτικῆς παρέμβασης τοῦ Ρήγα, εἶναι ἐκείνη πού διορθώνει τόν πολυγραφότατο συγγραφέα τοῦ «Νέον Ἀναχάρσιδος»¹⁵ Ἀββᾶ Barthélemy (1716-1795). Συγκεκριμένα, ὅταν ὁ Barthélemy ἀναφέρεται στήν Δωδώνη τῆς Ἡπείρου, παραθέτει μία παραπομπή στόν Ὁμηρο, «Ιλιάδα, ραψῳδία β', στίχ. 750». Σέ ύποσημείωση ὁ Ρήγας παρατηρεῖ: «ἄς μοι εἶναι συγχωρημένον νά εἰπῶ ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ὁμήρου εἶναι δι' ἄλλην Δωδώνην». Παραθέτει τό χωρίο τοῦ Ὁμήρου πού εἶναι γιά τήν Δωδώνη δίπλα στόν Τιταρίσιο ποταμό, γιά τό σημερινό Λιβάδι Ὁλύμπου. Καὶ συνεχίζει ὁ Ρήγας «Φαίνεται ὅτι ἡ ὁμωνυμία ἔξηπάτησε τόν θεῖον αὐτόν συγγραφέα».

Πέμπτο Μήνυμα: Μελέτη καί γνώση τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κειμένων

”Ο Ρήγας μελετοῦσε τά ἀρχαῖα κείμενα τῶν προγόνων καί γι' αὐτό κατόρθωσε, ὅπως ἀναφέρθηκε προηγούμενα, νά ἐντοπίσει στόν «Νέον Ἀνάχαρσι» τό λάθος τοῦ Γάλλου κλασικοῦ φιλολόγου Ἀββᾶ Barthélemy στήν παραπομπή του στόν Ὁμηρο γιά τήν Δωδώνη, παραθέτοντας μάλιστα τό ἀντίστοιχο κείμενο γιά νά γίνει πιστευτός ἀπό τόν ἀναγνώστη. Ιδιαίτερα ὁ Ρήγας στό ἀρθρό 22 τῶν «Δικαίων τοῦ ἀνθρώπου», πού μνημονεύεται στή συνέχεια, τονίζει ὅτι στήν ἐκπαίδευση θά εἶναι ἀπαραίτητη ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας καί

15. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Νέος Ἀνάχαρσις, ... ὅ.π., σελ. 162-163.*

ή διδασκαλία τῆς ἴστορίας¹⁶, ώστε οἱ νέοι νά εἰσάγονται στή γνώση τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς.

“Εκτο Μήνυμα: «Ἐκ τῶν γραμμάτων γεννᾶται ἡ προκοπή»

Γιά τήν ἑκπαίδευση ὁ Ρήγας μᾶς δίνει σημαντικά μηνύματα στό 22 ἄρθρο τῶν «Δικαιών τοῦ Ἀνθρώπου»¹⁷, στό δποιο πρόσθεσε καὶ δικά του στοιχεῖα: «὾οι, χωρίς ἔξαιρεσιν, ἔχουν χρέος νά ἥξεν δρον γράμματα. Ἡ Πατρίς ἔχει νά καταστήσῃ σχολεῖα εἰς ὅλα τά χωρία διά τά ἀρσενικά καὶ θηλυκά παιδία. Ἐκ τῶν γραμμάτων γεννᾶται ἡ προκοπή, μέ τήν ὁποίαν λάμπουν τά ἐλεύθερα ἔθνη. Νά ἔξηγοῦνται οἱ παλαιοί ἴστορικοί συγγραφεῖς. Εἰς δέ τάς μεγάλας πόλεις νά παραδίδεται ἡ γαλλική καὶ ἡ ἵταλική γλῶσσα, ἡ δέ ἐλληνική νά εἶναι ἀπαραίτητος».

Γιά πρώτη φορά σέ Σύνταγμα καταχωρίζεται διάταξη γιά τήν ἑκπαίδευση ἀκόμη καὶ τῶν κοριτσιῶν. Γνώριζε ὁ Ρήγας τή σημασία τῆς μόρφωσης τῆς γυναικάς στήν διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν. Ἐπί πλέον βλέπουμε καὶ τή θέση του γιά τή δυναμική τῆς μόρφωσης τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Πέρα από τήν

16. Ἡ συμβολή μας στήν κληρονομιά τῆς ἀρχαίας μας γραμματείας εἶναι περιορισμένη, ἂν καὶ ἡ ἐλληνική γλῶσσα εἶναι μητρική μας γλῶσσα. Τόσοι φιλόλογοι καὶ ἴστορικοί ἔχουν ἔξέλθει ἀπό τά ἐλληνικά Πανεπιστήμια, χωρίς ὅμως νά ἔχει δοθεῖ σέ μερικούς ἔξ αυτῶν κάποια ὑπευθυνότητα, ὡστε νά ἀσχοληθοῦν συστηματικά μέ ἓνα συγκεκριμένο ἀντικείμενο τῆς ἀρχαίας μας γραμματείας καὶ νά γίνει ὁ καθένας τους ὁ εἰδικός σέ κάποιο ἀντικείμενο. Δυνάμεις ὑπάρχουν καὶ γι’ αὐτή τήν ἔξειδίκευση, ἀλλά δέν ἀξιοποιοῦνται κατάλληλα. Χρειάζονται δραματιστές πού θά προχωρήσουν καὶ στά ἀπλά δργανωτικά πράγματα.

17. Ρήγας Βελεστινῆς, Τά Ἐπαναστατικά. Ἐπαναστατική Προκήρυξη, Τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, Τό Σύνταγμα, Ὁ Θούριος, Ὑμνος Πατριωτικός, ἔκδοση Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2005⁵.

ύποχρέωση τῆς πατρίδος νά φτιάξει σχολεῖα, ὁ Ρήγας τονίζει πώς ὁ κάθε ἀνθρωπος ἔχει «χρέος», εἶναι ύποχρεωμένος νά μαθαίνει «γράμματα». Ἐδῶ προσθέτει τήν ἐνεργητική προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων νά «ἡξεύδουν γράμματα», νά μορφώνονται, πέρα ἀπό τίς ἐνέργειες τῆς πολιτείας. Διότι πιστεύει πώς ἡ γνώση δέν μπορεῖ νά γίνει κτῆμα τοῦ διδασκόμενου χωρίς τήν ἐνεργητική προσπάθειά του. Ἡ λέξη «χρέος» ἔχει μία δυναμική γιά τήν προσωπική συμμετοχή τοῦ ἀνθρώπου στήν ἀπόκτηση τῆς γνώσης.

Ο Ρήγας ἀκόμη καταγράφει στό ἄρθρο αὐτό τή σημαντική ρήση του πώς «ἐκ τῶν γραμμάτων γεννᾶται ἡ προκοπή», θέση, ἡ ὅποια εἶναι καί σήμερα ἐπίκαιοη. Ἡ «προκοπή» τοῦ ἔθνους θά πρέπει νά βασίζεται στήν ἀνάπτυξη τῶν «γραμμάτων», τή μόρφωση, ἡ ὅποια στή συνέχεια θά φέρει τήν ἀνάπτυξη τῶν ὑπολοίπων παραμέτρων τῆς κοινωνίας. Ωστόσο δέν παραλείπει νά τονίσει πώς στήν ἐκπαίδευση τῶν νέων θά πρέπει νά θεωρεῖται «ἀπαραίτητος» καί ἡ ἐκμάθηση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας. Σημαντική θέση τοῦ Ρήγα, πού καί σήμερα θά πρέπει νά ἔχει ἐφαρμογή. Οἱ μαθητές θά πρέπει νά ἔχουν γνώση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας, ὥστε νά μποροῦν νά μελετοῦν τά κείμενα τῶν προγόνων.

Παράλληλα ὁ Ρήγας διατυπώνει τίς ἀπόψεις του καί γιά τή χρησιμότητα τῶν «παλαιῶν ἴστορικῶν», τονίζοντας μάλιστα πώς θά πρέπει νά «ἔξηγοῦνται» στούς νέους, μέ σκοπό νά προσφέρονται τά ἀνάλογα παραδείγματα, νά ἐνισχύεται ἡ ἴστορική μνήμη καί νά αὔξάνεται ἡ ἐθνική αὐτογνωσία. Συνδέεται κατ' αὐτόν τόν τρόπο τό παρόν μέ τό παρελθόν.

Ο Ρήγας μᾶς δίνει τό δίδαγμα πώς πρέπει νά γνωρίζουμε τήν ἀρχαία πνευματική κληρονομιά, ὅταν παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπό τόν Ὁμηρο, ἀπό τήν κριτική πού κάνει στόν Γερμανό ἴστορικό Πάβ στό βιβλίο του «Νέος Ἀνάχαρσις», καθώς καί ὅταν, γιά τίς ἀρχαῖες Φερές στήν «Ἐπιπεδογραφία τῆς

Φερᾶς λεγομένης νῦν Βελεστῖνος», ἀναγράφει σχετικά ἀποσπάσματα ἀπό τὸν Στράβωνα, τὸν Ἀπολλώνιο τὸν Ρόδιο ἀπό τὰ «Ἀργοναυτικά» του, καὶ τὸν Σοφοκλῆ, τήν τραγῳδία «Ἀλκηστις», καὶ ἐπὶ πλέον στὰ «Ολύμπια»¹⁸ παραθέτει ἀπόσπασμα γιά τήν Ἀλκηστὴ ἀπό τὸν Παλαίφατο τοῦ Ζου αἰ. π.Χ.

Ἐβδομοὶ Μήνυμα: Διαχρονικότητα καὶ ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Ἐνα σημαντικό Μήνυμα-δίδαγμα πού διατυπώνει ὁ Ρήγας στά ἔργα του εἶναι ἡ διαχρονικότητα καὶ ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Συγκεκριμένα, στή «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος» δίπλα στά ἀρχαῖα ὄνόματα παραθέτει καὶ τά ὄνόματα τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς, εἶναι οἱ λεγόμενοι παραχρονισμοί, γιά τούς ὅποιους ὁ Ρήγας κατηγορήθηκε πρόσφατα ἀπό τούς χαρτογράφους. Ωστόσο δέν ἔγινε ἀντιληπτό ὅτι οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα δέν ἦταν ἔνα ἀπλά χαρτογραφικό ἔργο, ἀλλά ἔνα μέσο στό στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του, ἦταν πολιτικοί χάρτες τοῦ σχεδιαζόμενου κράτους του, καὶ μία σύνδεση μέ τό ἰστορικό παρελθόν, τονίζοντας κατ' αὐτόν τὸν τρόπο στούς σκλαβωμένους τή διαχρονικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά μερικά ἀπό τά πολλά παραδείγματα αὐτῆς τῆς τακτικῆς τοῦ Ρήγα: Γράφει δίπλα-δίπλα: Αἴγιον-Βοστίζα, Λευκᾶς-Ἄγια Μαῆρα, Ὁλυμπία-Πίσα, Μελιβοία-Δέσιανη, Δότιον-Ἄγυιά, Φεραί-Βελεστίνο, Φερά Μικρή-Ἄγ. Γεώργιος, Δωδώνη-Λιβάδι, Δελφοί-Καστρί, Χαλκίς-Εὔριππος¹⁹.

18. Ρήγας Βελεστινλῆς, Ὁ Ήθικός Τρίπους, Βιέννη 1797, φωτομηχανική ἐπανέκδοση ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος, Ἀθήνα 2001, σελ. 104.

19. Μπορεῖ κανείς νά δεῖ δῆλα τά σχετικά ὄνόματα στό Εύρετήριο τῆς «Χάρτας» πού συντάξαμε τό 1998. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Rή-*

Μάλιστα στό «Νέο Ἀνάχαρσι» κατά τή μετάφραση τοῦ γαλλικοῦ κειμένου ὁ Ρήγας μερικές φορές ἀντικαθιστᾶ τό ἀρχαῖο ὄνομα μέ εκεῖνο τῆς ἐποχῆς του. Καί γιά παράδειγμα ἀναφέρουμε πώς ἀντί γιά Ὑπάτη γράφει Πατρατζίκι, καί ἀντί γιά Φεραί, πού γράφει ὁ Βαρθελεμύ, ὁ Ρήγας πολλές φορές ἀντικαθιστᾶ τό ἀρχαῖο ὄνομα μέ τό ὄνομα τῆς γενέτειράς του Βελεστίνο. Ἰδιαίτερα, ὅταν ἀρχίζει ἡ περιγραφή τῶν ἀρχαίων Φερῶν ὁ Ρήγας ὡς κεφαλίδα βάζει «Οἱ βασιλεῖς τῶν Φερῶν τουτέστι τοῦ Βελεστίνου»²⁰, συνδέοντας κατ' αὐτόν τόν τρόπο τό ἀπώτερο παρελθόν μέ τό παρόν.

Τό ἵδιο κάνει καί στά ἀρχαῖα νομίσματα, πού παραθέτει σέ διάφορα μέρη τῆς δωδεκάφυλλης «Χάρτας» τους. Ἐνῷ τά νομίσματα ἀναγράφουν τά ἀρχαῖα ὀνόματα, ὁ Ρήγας γράφει τό ὄνομα τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς. Γιά παράδειγμα στό φύλλο 4 τῆς «Χάρτας», βλέπομε τό νόμισμα τῶν Παγασῶν καί ὁ Ρήγας τό ἀναγράφει ὡς τοῦ Βόλου. Τό ἵδιο κάνει καί στά ὑπόλοιπα, τῶν Φερῶν ὡς τοῦ Βελεστίνου, τό νόμισμα τῆς Φαλάννης ὡς Δεριλί, τῆς Φαρκαδῶνος ὡς Ζάρκου, τῶν Κορκυραίων ὡς Κορφῶν καί τόσα ἄλλα στά ὑπόλοιπα φύλλα τῆς «Χάρτας».

Πολύ σημαντική πληροφορία γιά τή διαχρονικότητα τοῦ Ἐλληνισμοῦ εἶναι ἐκείνη, πού ὁ Ρήγας μνημονεύει στό προλογικό σημείωμα πού ἔγραψε στά «Ὀλύμπια»²¹, ὅπου περι-

γα Βελεστινλῆ Χάρτα τῆς Ἐλλάδος, Βιέννη 1796-1797. Εὑρετήριο ὄνομάτων, προσώπων, τόπων καί πραγμάτων, ἔκδοση Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1998 (β' ἔκδ. 2005). Ἐπίσης βλ. καί τό κεφ. «Προσθήκη νεοελληνικῶν τοπωνυμίων» στό εἰσαγωγικό μέρος τῆς φωτομηχανικῆς ἐπανέκδοσης τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος.... ὅ.π., σελ. Α34-Α39.

20. Ρήγας Βελεστινλῆς, Νέος Ἀνάχαρσις,... ὅ.π., σελ.127.
21. Ρήγας Βελεστινλῆς, Ὁ Ἡθικός τρίποντος,... ὅ.π. σελ. [4]. Δημ. Καραμπερόπουλος, Ὁ Ρήγας μεταφραστής τῶν “Ολυμπίων” τοῦ Μεταστάσιο, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2001.

γράφει τά Ὀλυμπιακά ἀγωνίσματα, καί ἐπί πλέον μᾶς δίνει τήν πληροφορία ὅτι ἀπό αὐτά τά Ὀλυμπιακά ἀγωνίσματα «ὅ δόρμος, ἡ πάλη, ὁ δίσκος, τὸ ἄλμα καὶ τὸ παγκράτιον παιζονται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τήν Θεσσαλίαν καί εἰς ὅλην τήν Ἑλλάδα». Πολύ σημαντική πληροφορία γιά τή διαχρονικότητα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγωνισμάτων στόν ἑλληνικό χώρο.

”Ογδοο Μήνυμα: Ἡ γνώση τοῦ ἴστορικοῦ παρελθόντος καὶ τῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς συμβάλλει στήν αὐτογνωσία καί αὐτοσυννειδησία

”Ενα ἄλλο Μήνυμα-δίδαγμα τοῦ Ρήγα εἶναι πώς στά ἔργα του δίνει πολλές ἴστορικές πληροφορίες, γιά νά ἐνδυναμώσει τήν ἴστορική αὐτογνωσία τῶν Ἑλλήνων. Συγκεκριμένα στό περιθώριο, στό ἐπάνω μέρος τοῦ 10ου φύλλου τῆς «Χάρτας» του, παραθέτει 110 ὀνόματα ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπό τόν 12ο αἱ. π.Χ. ἕως τόν 1ο αἱ. μ.Χ. Μάλιστα ἀρχίζει μέ τόν ”Αδμητο τῶν ἀρχαίων Φερῶν.

”Επίσης στό περιθώριο τοῦ 12ου φύλλου ἀναγράφει τους «ἀπό Ἑλλήνων βασιλεύσαντες ἐνδόξως», ἀρχίζοντας ἀπό τόν Μέγα Ἀλέξανδρο καί φθάνοντας στήν Κλεοπάτρα. Στή συνέχεια ἀναγράφει τούς «μετά Χριστόν Ρωμάνους», τούς Ρωμαίους αὐτοκράτορες, τόν Αὔγουστο, τόν Τιβέριο, τόν Καλιγούλα, τόν Μέγα Κωνσταντīνο, τόν Ιουλιανό καί στό περιθώριο τοῦ 2ου φύλλου σημειώνει, δίπλα στόν Μέγα Θεοδόσιο μέ τό σύμβολο τοῦ Σταυροῦ, ὅτι ἡ αὐτοκρατορία χωρίστηκε στό ἀνατολικό καί δυτικό τμῆμα, «ἔχωρίσθη τό βασίλειον εἰς ἀνατολικόν καί δυτικόν». ”Ἐπειτα μνημονεύει τούς βυζαντινούς αὐτοκράτορες ὅλων τῶν αἰώνων φθάνοντας στόν Κωνσταντīνο Παλαιολόγο. ”Ἐντυπωσιακό εἶναι τό γεγονός ὅτι δέν σταματάει τήν ἀναγραφή στόν Παλαιολόγο. ”Ο Ρήγας καταχωρίζει τήν ἡμισέληνο καί μνημονεύει τούς σουλ-

τάνους μέχρι της ἐποχῆς του, τόν Σελίμ τόν Γ΄, 1789. Μία ιστορική διαδρομή τῶν ἔξουσιαστῶν τοῦ χώρου γιά τόν ὅποιο σχεδίασε τήν «Χάρτα» του, καί ὅπου ὁραματίζονταν νά δημιουργήσει τό δημοκρατικό του κράτος.

Ἄκομη, ὁ Ρήγας ἔξεδωσε τό τοπογραφικό διάγραμμα, τήν «Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως»²², ὅπου καταχωρίζει πολλά ιστορικά στοιχεῖα καθώς και πολλά ἀρχαῖα τοπωνύμια μέ σκοπό νά ἐνισχύσει τήν ιστορική γνώση και νά δείξει τήν ἑλληνική διαχρονικότητα τοῦ χώρου. Ἀναγράφει «Βυζάντιον-Κωνσταντινούπολις», μνημονεύει τό παλάτι τοῦ Κωνσταντίνου, τό παλάτι τοῦ Βελισαρίου, τήν Ἀγία Σοφία. Παραθέτει ἔξι νομίσματα, τρία πρό Χριστοῦ, δηλ. τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου και ἄλλα τρία τῆς μετά Χριστόν ἐποχῆς και τό ἔκτο εἶναι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα, τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, στό ὅποιο δίπλα γράφει τή φράση μέ συναισθηματική φόρτωση «καὶ ἐδουλώθημεν». Ἀναγράφει ἀποσπάσματα ἀπό τόν Ἀπολλώνιο τόν Ρόδιο. Ἐπί πλέον, ὁ πρότυπος χάρτης, τόν ὅποιο ὁ Ρήγας χρησιμοποίησε γιά τήν «Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἦταν μέ τά διθυμιανικά και μόνο δόνόματα στήν περιοχή τοῦ Βοσπόρου. Ὡστόσο, ὁ Ρήγας πρόσθεσε ἄλλα 90 ἀρχαῖα ἑλληνικά δόνόματα τῆς περιοχῆς τοῦ Βοσπόρου, πού τά πῆρε, ὅπως ἔχουμε ἐπισημάνει στήν ἐργασία μας στήν γιά πρώτη φορά ταύτιση τοῦ προτύπου τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος», ἀπό ἓναν χάρτη τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς τοῦ Barbie du Bocage²³. Ἀναγράφει και

-
22. Ρήγας Βελεστινλῆς, Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βιέννη 1796, περιέχεται ως 1ο φύλλο στή δωδεκάφυλλη «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος», Βιέννη 1797, ἐπανέκδοση ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερδῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1998.
23. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, Ἡ «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ρήγα. Τά πρότυπά της και νέα στοιχεῖα», Ἀθήνα 1998, σελ. 41, ὅπου ἀναγρά-

ενα επίγραμμα σέ αρχαία μορφή γιά τήν επτάλοφο Κωνσταντινούπολη, που σέ απόδοση από τόν ίστορικό Λέανδρο Βρανούση²⁴ έχει ως έξης: «Τήν Ἐπτάλοφο τή ρήγισσα τοῦ κόσμου, κλάψε καὶ θρήνησε γιά τή βαριά της μοῖρα». Ἐπιπροσθέτως, ὁ Ρήγας βάζει καὶ τή συμβολική μέ δλο νόημα παράσταση τοῦ κοιμισμένου λιονταριοῦ στά πόδια τοῦ δποίου έθεσε τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους. Γιά τή σημασία τοῦ ροπάλου στήν ἐπαναστατική σκέψη τοῦ Ρήγα μπορεῖ κανείς νά δεῖ τή σχετική μελέτη μας²⁵.

Ἐπί πλέον, στόν τίτλο τῆς «Χάρτας» δίνει πολλά ίστορικά στοιχεῖα, τόν Κολοσσό τῆς Ρόδου, τήν Ἀργώ, τή παράσταση μέ τόν Δευκαλίωνα καὶ τήν Πύρρα μέ τήν ἀρχή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τή θυσία στόν Δία, τά Ὀλυμπιακά ἀγωνίσματα, πάλη, ἀρματοδρομία, ἵπποδρομία, τή θεά μέ τό κηρύκειο, τό κείμενο στό ἀνοιχτό βιβλίο δίπλα στό ἀριστερό πόδι τῆς θεᾶς «Πολλῶν ἀνθρώπων ἵδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω», που εἶναι ἀπό τόν Ὄμηρο, (Ὀδύσσεια A 3), καὶ τήν παράσταση τῆς πάλης τοῦ γυμνόποδα Ἡρακλῆ μέ τήν ἔφιππη Ἀμαζόνα, τῆς δποίας σπάει μέ τό ξύλινο ρόπαλο τό σιδερένιο ἀμφίστομο τσεκούρι της.

Ο Ρήγας, ἐπιπροσθέτως, σέ δλη τή «Χάρτα» του σκορπάει 162 νομίσματα τῶν διαφόρων ἔνδοξων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, γνωρίζοντας πώς τό νόμισμα ἀντικατοπτρίζει τήν

φονται τά ἀρχαῖα δνόμιματα τοῦ Βοσπόρου, τά δποῖα ὁ Ρήγας πῆρε ἀπό τό σχεδιάγραμμα τοῦ *Barbie du Bocage*, *Plan du Bospore de Thrace pour voyage de Jeune Anacharsis*, καὶ περιέχεται στό βιβλίο του *Recueil de Cartes Geographiques*, 1788.

24. Βλ. Λέανδρος Βρανούσης, *Ρήγας*, “Απαντα Νεοελλήνων Κλασσικῶν, Ἀθήνα 1968, τόμ. 2, σελ. 584.
25. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους στούς χάρτες τοῦ Ρήγα. Νέες ἔρευνες, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2010.*

οἰκονομική, πολιτική δύναμη και ἀκμή τους. Μάλιστα, ὅπως ἀναφέραμε, στά νομίσματα ἀναγράφει και τό ὄνομα ὅχι μόνο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ἀλλά και ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ του. Στή «Χάρτα» του ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τήν ὀρχαία πολιτική διαιρεση τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου σέ τοπαρχίες και ἐπαρχίες καθώς και τήν ἑλληνική ὀνοματολογία και ὅχι τήν ὀθωμανική. Καί ἐπί πλέον καταχωρίζει και ἄλλες ἐπιπεδογραφίες ἵστορικῶν τόπων και ἵστορικῶν γεγονότων, τῆς Σπάρτης, τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνος, τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, τό ἀρχαῖο θέατρο, και τῆς γενέτειράς του, κεντρίζοντας τή γνώση και δημιουργώντας παράλληλα συναισθήματα γιά ὅλα αὐτά. Κατ’ αὐτόν τόν τρόπο δείχνει τό μεγαλεῖο τῶν προγόνων, τῶν προπατόρων.

Ἐνατο Μήνυμα: Καθαρισμός τοῦ λεξιλογίου ἀπό τίς ξένες λέξεις

Ο Ρήγας μέ τήν δική του πρακτική μᾶς δίνει ἐπί πλέον και αὐτό τό Μήνυμα-δίδαγμα, νά ἀποκαθαιρίσουμε ἀπό τό λεξιλόγιό μας τίς ξένες λέξεις. Στά πρῶτα του ἔργα διαπιστώνουμε, ὅτι ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ πολλές ξένες λέξεις. Ωστόσο, ὅσο προχωρᾶ στήν ἀνάπτυξη τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου τῆς ἐπανάστασής του, προστρέφομε ὅτι ὁ Ρήγας ἀποκαθαιρεῖ τό λεξιλόγιό του ἀπό τίς ξένες λέξεις και φθάνει τό 1797 στά ἔργα του «Ἐπαναστατική Προκήρυξη» και «Ὀλύμπια» νά εἶναι ἔργα χωρίς ξένες λέξεις, ὅπως ἔχουμε τεκμηριώσει μέ τή σχετική ἐργασία μας²⁶. Ἐπίκαιρο μήνυμα γιά τούς νεοέλληνες, πού θά πρέπει νά χρησιμοποιοῦν φράσεις και λέξεις ἑλληνικές, ἀντί τίς ξένες και μάλιστα θά πρέπει νά ἐμπλουτίζουν τό

26. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Ο Ρήγας μεταφραστής τῶν Ὀλυμπίων τοῦ Μεταστάσιο..., ὕπ.

έλληνικό λεξιλόγιο τους²⁷.

Δέκατο Μήνυμα: Πρότυπα νά είναι οι πρόγονοι, οι προπάτορες, οι ήρωες

‘Ο νέος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπό πρότυπα. Σέ μία ἐποχή πού δλοι ὑμνοῦσαν τόν Ναπολέοντα Βοναπάρτη ώς ἐλευθερωτή τῶν λαῶν, ὁ Ρήγας δέν γράφει οὕτε ἔνα στίχο, οὕτε μία λέξη γιά τόν δοξασμένο τῆς ἐποχῆς του στρατηλάτη, ὅπως ἔκαναν ἄλλοι Ἑλληνες λόγιοι (Κοραῆς, Περραιβός, Μαρτελάος κ.ἄ.). Αὐτήν τήν ἐποχή, τό 1797, ὁ Ρήγας τυπώνει τήν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί τόν προσφέρει στούς σκλαβωμένους ως πρότυπο ἀνδρείας καί ἀποφασιστικότητας²⁸.

Παρόμοια στόν «Θούριό» του, στίχοι 117-120, δίνει στούς σκλαβωμένους ραγιάδες ως πρότυπο ἀγωνιστικότητας τούς ἀρχαίους Ἑλληνες, τούς προπάτορες, γι’ αὐτό καί ἀναφωνεῖ:

«Πῶς οἱ προπάτορές μας ὠρμοῦσαν σάν θεριά
γιά τήν Ἐλευθερίαν πηδοῦσαν στή φωτιά,
ἔτζι κ’ ἡμεῖς, ἀδέλφια, ν’ ἀρπάξωμεν γιά μιά
τ’ ἄρματα καί νά βγοῦμεν ἀπ’ τήν πικρή σκλαβιά».

27. Παρόμοια τακτική ἐφήρμοσε καί ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ὅποιος «τό 1809 πρότεινε στόν κύκλῳ δρισμένων γνωστῶν του Ἑλλήνων νά μή μιλοῦν μεταξύ τους στά ιταλικά καί στά γαλλικά, ἀλλά στά ἐλληνικά». Ἐπίσης σέ ἐπιστολή του στόν Μητροπολίτη Ἰγνάτιο Οὐγγροβλαχίας (20 Φεβρουαρίου/4 Μαρτίου τοῦ 1811) «πρότεινε νά σταματήσουν νά ἀλληλογραφοῦν στά γαλλικά καί νά θεσπίσουν μέ πατριωτικό νόμο τήν ἀρχή δτι “Ἐλληνας, ὁ ὅποιος γράφει σέ Ἐλληνα σέ ξένη γλῶσσα κηρύσσεται ξένος”, (Ἐλ. Κούκου, Ὁ Καποδίστριας καί ἡ παιδεία, σελ. 20-21)», Γκριγκόρη Ἀρς, Ἡ Φιλική Ἐταιρεία στή Ρωσία, Βιβλιοθήκη Κέντρου Ἑλληνορωσικῶν Ιστορικῶν Ερευνῶν, Παπασωτηρίου, Ἀθήνα 2011, σελ. 221.

28. Δημ. Καραμπερόπουλος, (ἐπιμέλεια-σχόλια), Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, ἔκδοση Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερᾶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2006.

Ἐπίσης στόν «Ὕμνο Πατριωτικό», στή στροφή 6, ὁ Ρήγας ἀναφωνεῖ πώς οἱ ραγιάδες θά πρέπει νά ἀποτινάξουν τήν τυραννία καὶ σκλαβιά καὶ παράδειγμα γι' αὐτό νά εἶναι οἱ προπάτορές τους:

«Παράδειγμα μᾶς εἶναι
τῶν προπατόρων μνῆμαι».

Ἀκόμη στόν «Ὕμνο Πατριωτικό» στίς στροφές 33 καὶ 34 ὁ Ρήγας ἀπευθύνεται στόν Μέγα Ἀλέξανδρο καὶ τόν Λεωνίδα τονίζοντας πώς πρέπει νά τούς μιμηθοῦμε πού εἶναι πρόγονοί μας:

«Αὐτούς κ' ἐμεῖς τούς θαυμαστούς,
ἥρωας κι ἄλλους ἐκλεκτούς
ἄς μιμηθῶμεν τώρα
μή χάνωμεν τήν ὕρα,
ὅτ' εἶναι πρόγονοί μας».

Ωστόσο ὁ Ρήγας προβάλλει σέ πολλές στροφές τοῦ «Ὕμνου Πατριωτικοῦ», ώς παράδειγμα ἀγωνιστικότητας ἐναντίον τοῦ δύθωμανικοῦ κατακτητῆ, τούς ἔχακουστούς καπεταναίους, τόν Μπότσαρη, τόν Βλαχάβα, τόν Λάζο, τόν Μπασδέκη, τόν Κοντογιάννη, τόν Ζαχαριά, τόν Κολοκοτρώνη καὶ τόσους ἄλλους, πού στή στροφή 32 ὅλοι

«Αὐτοί Τυράννους δέν ψηφοῦν
κ' ἐλεύθεροι στόν κόσμον ζοῦν.
Πλοῦτος, ζωή, τιμή τους
εἶν' μόνο τό σπαθί τους.
Καὶ τρέχουν γιά τήν δόξαν
μέ χαρά στή φωτιά».

Καί στήν «Ἐπαναστατική Προκήρυξη» φέρνει ώς παράδειγμα τήν ἀγάπη τῶν προπατόρων γιά τήν ἐλευθερία. Γι' αὐτό τονίζει ὅτι οἱ σκλαβωμένοι Ἐλληνες «ἐκτινάζοντες

ἀνδρικῶς τόν οὐτιδανόν ξυγόν τοῦ Δεσποτισμοῦ καὶ ἐναγκαλιζόμενοι τήν πολύτιμον ἐλευθερίαν τῶν ἐνδόξων προπατόρων των, νά μήν ἀφεθῶσιν οὐδέποτε νά καταπατῶνται ὡς σκλάβοι εἰς τό ἔξῆς ἀπό τήν ἀπάνθρωπον τυραννίαν»²⁹.

Στό Παράρτημα ἐπίσης τοῦ Συντάγματός του ὅταν κάνει ἀναφορά στά τρία χρώματα τῆς σημαίας του, κόκκινο, ἄσπρο καί μαύρο καί τί συμβολίζει τό κάθε χρῶμα, πάλι ὁ Ρήγας μνημονεύει τούς προπάτορες:

«Τό κόκκινον σημαίνει τήν αὐτοκρατορικήν πορφύραν καί αὐτεξουσιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Τό ἐμεταχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἐνδυμα πολέμου, θέλοντες νά μή φαίνονται αἱ πληγαί, ὅπού ἔτρεχον αἷμα, διά νά μή δειλιῶσιν οἱ στρατιῶται»³⁰.

Ο Ρήγας μᾶς δίνει τό δίδαγμα πώς θά πρέπει τούς προγόνους, τούς προπάτορες, τούς ἥρωες νά τούς προσφέρουμε ὡς πρότυπα στούς ἀνθρώπους, γιά νά μπορέσουν σωστά νά προευτοῦν στή διαδρομή τῆς ζωῆς τους.

Ἐνδέκατο Μήνυμα: Ο Ἑλληνισμός στηρίζεται στή δύναμη τοῦ πνεύματος, ὁ βαρβαρισμός στήν ὑλική δύναμη

Τή θέση του αὐτή ὅτι ὁ Ἑλληνισμός στηρίζεται στή δύναμη τοῦ πνεύματος, ἐνῶ ὁ βαρβαρισμός στήν ὑλική δύναμη, ὁ Ρήγας τήν ἀποτυπώνει θαυμάσια στήν προμετωπίδα τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος»³¹, Βιέννη 1797. Στήν παρασταση αὐτή ὁ γυμνόποδας Ἡρακλῆς κραδαίνοντας τό ξύλινο ρόπαλο, σύμ-

29. Ρήγας Βελεστινλῆς, Τά Ἐπαναστατικά,... ὅ.π., σελ. 17.

30. Ρήγας Βελεστινλῆς, Τά Ἐπαναστατικά,... ὅ.π., σελ. 60.

31. Ρήγας Βελεστινλῆς, Χάρτα τῆς Ἑλλάδος,... ὅ.π., φύλλο 4. Δημ. Καραμπερόπουλος, Ἡ «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Ρήγα. Τά πρότυπά της καί νέα στοιχεῖα, Αθήνα 1998, σελ. 31.

βολο τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, δπως γράφει στό Ὑπόμνημα τῆς «Χάρτας» του, παλεύει μέ τήν ἔφιππη Ἀμαζόνα, ἡ ὅποια κρατάει τό σιδερένιο διπλό πέλεκυ, σύμβολο τῆς περσικῆς δύναμης, τοῦ βαρβαρικοῦ πνεύματος. Καί στήν πάλη αὐτῇ ὁ γυμνόποδας Ἡρακλῆς ἔχει ἀρπάξει τήν Ἀμαζόνα καί τῆς ἔχει τσακίσει τό σιδερένιο πέλεκυ μέ τό ξύλινο ρόπαλό του. Παραστατικά θέλει νά ὑποδηλώσει ὁ Ρήγας πώς ἡ δύναμη τοῦ πνεύματος τελικά θά νικήσει τή δύναμη τῆς Ὑλης, τῶν ἀρμάτων, ἀν οἱ Ἕλληνες πορευτοῦν μέ τίς ἀρετές τοῦ Ἡρακλῆ, ἀποφασιστικότητα, ἀφοσίωση στά ἰδεώδη, πίστη στό καθῆκον, ὑπεράσπιση τοῦ δικαιού.

**Δωδέκατο Μήνυμα: «Καλλιό ’ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη
ζωὴ, παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά καί φυλακή»³²**

Διεκτραγωδώντας στόν «Θούριό» του τήν κατάσταση τῆς σκλαβιᾶς στήν ὅποια εἶχαν περιέλθει τόσα χρόνια οἱ Ἕλληνες, ὅπου δέν ὅριζαν τόν ἑαυτόν τους, τίς οἰκογένειές τους, τά ὑποστατικά τους, ἀλλά ἦταν ἔρματα τῆς κάθε διάθεσης τοῦ κατακτητῆ, ὁ Ρήγας ἀναφωνεῖ τό ἀπαράμιλλο πώς εἶναι προτιμότερο νά ζήσει κανείς ἐστω καί μία ὥρα ἐλεύθερη ζωὴ καί νά γευθεῖ δύλα τά ἀγαθά τῆς ἐλευθερίας, παρά νά ζήσει σαράντα χρόνια, ἡ ἐμπειρία τῶν σαράντα χρόνων τῆς ζωῆς του, στήν σκλαβιά. Δείχνει παραστατικά τήν ἀξία καί δύναμη τῆς ἐλευθερίας γιά τόν ἄνθρωπο γιά νά πορευτεῖ σωστά καί νά εἶναι ὑπεύθυνος τῶν ἀποφάσεων κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς του.

32. «Θούριος», στίχ. 7-8, Ρήγας Βελεστινλῆς, *Τά Ἐπαναστατικά..., ὅ.π., σελ. 65.*

**Δέκατο Τρίτο Μήνυμα: «”Οποιος ἐλεύθερα συλλογᾶται,
συλλογᾶται καλά»³³**

Ἡ σημασία τῆς ἐλευθερίας στόν τρόπο τῆς σκέψεως, τοῦ συλλογισμοῦ, πού τελικά κατευθύνει τόν ἀνθρωπο στόν δρόμο δρόμο, παραστατικά διατυπώνεται μέ δυναμικότητα σ' αὐτήν τήν ρήση τοῦ Ρήγα. Μᾶς δείχνει πώς θά πρέπει νά εἴμαστε ἀποδεσμευμένοι ἀπό πνευματικές ἔξαρτήσεις γιά νά σκεφτόμαστε δρόμο. Ὁ, τι ἀκολουθοῦμε νά εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλεύθερης ἐκλογῆς. Γιατί καί λάθος νά ἔχουμε κάνει θά εἶναι δυνάτον, ἀν εἴμαστε ἐλεύθεροι στήν ἀπόφασή μας, νά ἀλλάξουμε πορεία. Ἐνέχει ἀκόμη αὐτή ἡ φράση τή δυναμική τῆς ὑπευθυνότητας καί τοῦ κόστους τῆς ἀνεξάρτητης, ἐλεύθερης γνώμης. Ἐπί πλέον ἔμμεσα δείχνει καί τή δυνατότητα τῆς ἀμφισβήτησης τῆς ὅποιας αὐθεντίας. Εἶναι ἔνα μήνυμα διαχρονικό καί θά πρέπει νά κοισμεῖ κάθε σχολεῖο, κάθε ἐκπαιδευτικό ἴδρυμα.

Δέκατο Τέταρτο Μήνυμα: Μέ τίς δυνάμεις τῶν σκλαβωμένων ἀποκτιέται ἡ ἐλευθερία, δέν δωρίζεται ἀπό τούς ξένους

Σημαντικό δίδαγμα πού βγαίνει ἀπό τά ἔργα τοῦ Ρήγα. Μελετῶντας τά Ἐπαναστατικά κείμενά του, τόν «Θούριο», τόν «”Ὕμνο Πατριωτικό», τή «Νέα Πολιτική διοίκηση», τό Σύνταγμά του, διαπιστώνει κανείς ὅτι ὁ Ρήγας δέν ἀπευθύνει ἔκκληση

33. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Φυσικῆς Ἀπάνθισμα,... ὁ.π.,* σελ. 24. Ὁ Ρήγας ἀναφέρει ὅτι εἶναι «γνωμικόν τοῦ Χάλερ», τοῦ διάσημου καί πολυγραφότατου ἰατροῦ τοῦ 18ου αἰώνα Albrecht von Haller (1708-1777), ὁ ὅποῖος πράγματι καταχωρίζει σέ ἔνα ποίημά του τήν φράση αὐτή, ὅπως τελικά ἔδειξε ὁ Γεώργιος Κοντομῆτρος. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Τό πρότυπο τῆς ρήσης τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ: Ὅποιος ἐλεύθερα συλλογᾶται, συλλογᾶται καλά», ἐφημ. Βόλου Ἡ Θεσσαλία, 9 Σεπτεμβρίου 2010, καί www.karaberopoulos/karaberopoulos/rhigas/55.asp.

γιά βοήθεια στίς ξένες δυνάμεις γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας. Πρωτόγνωρη τακτική. Μέχρι τότε οἱ σκλαβωμένοι Ἐλληνες στίς αὐλές τοῦ Πάπα καὶ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων Ἀνατολῆς καὶ Δύσης κατέφευγαν γιά βοήθεια ἐναντίον τοῦ τυράννου κατακτητῆς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀποτελεῖ τά ὅσα γράφει ὁ διοικητής τῆς Λευκάδας στὸ Δόγμα τῆς Βενετίας τό 1687: «Δείγματα ὑποταγῆς μοῦ ἔφεραν οἱ δημογέροντες τῶν χωριῶν ἐκείνων ὅχι μόνον τῆς περιοχῆς Ἀγράφων καὶ Τρικάλων, ὀλλά καὶ ἀπό τήν Λάρισαν καὶ ἀπό τὰ Φάρσαλα ἔρχονται καὶ προσφέρονται αὐθορμήτως καὶ δηλώνουν ὑποταγὴν καὶ ὑπόσχονται νά συνεισφέρουν ἐτησίως διάφορα ποσά διά τήν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἐλπίζοντες ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν τυραννίαν τῶν ἀπίστων»³⁴.

Γνώριζε ὁ Ρήγας πώς οἱ ξένες δυνάμεις, πού θά ἔρχονταν γιά βοήθεια, τά συμφέροντά τους θά προσπαθοῦσαν νά ἔξυπηρτετήσουν. Γι' αὐτό καὶ ὁ Ρήγας στὸ στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του ἔχει πρῶτα τήν ἐνίσχυση τοῦ ἡθικοῦ τῶν σκλαβωμένων, τήν ἐμπέδωση τῆς αὐτοσυνειδησίας, τῆς ἰστορικῆς αὐτογνωσίας, τή θέληση καὶ ἀποφασιστικότητα νά πάρουν τά ὅπλα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας, μετά τό στρατιωτικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασης καὶ τέλος τόν τρόπο λειτουργίας τῆς μετέπειτα δημοκρατικῆς πολιτείας³⁵.

Τήν πεποίθηση αὐτή τοῦ Ρήγα ἀκολούθησαν λίγα χρόνια ἀργότερα οἱ Φιλικοί στήν προετοιμασία καὶ τήν ἔκρηξη τῆς

34. Κων. Μέρτζιος, «Συμπλήρωμα εἰς τήν Ἡπειρωτική Χρονογραφία», *Ἡπειρωτική Έστία*, τόμ. 6 (1957), σελ. 489. Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Δ'. *Τουρκοκρατία 1669-1812. Ἡ οἰκονομική ἀνοδος καὶ ὁ φωτισμός τοῦ Γένους*, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 22.

35. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Τό στρατηγικό σχέδιο τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ*, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Έταιρείας Μελέτης Φερδών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2014.

Έπαναστάσεως τοῦ 1821. Χαρακτηριστικά ὁ Φιλικός Γεώργιος Λασσάνης στό θεατρικό του ἔργο «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Ξένος», πού παίχτηκε στήν Ὁδησσό τό 1819, ἀναφωνεῖ, «ὅς ξένος δένθάβοηθήσει ποτέ τόν ξένο, ἐάν δέν ὑπολογίζει νά ἀποκτήσει ἀπ' αὐτόν μεγάλο κέρδος»³⁶.

Δέκατο Πέμπτο Μήνυμα: «Ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τήν σκλαβιά»

Ο Ρήγας διακήρυξε στήν «Ἐπαναστατική Προκήρυξη» πώς οἱ αὐθαιρεσίες τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας ὀφείλονταν στήν ἀνυπαρξίᾳ νόμων, γι' αὐτό καὶ στηρίζει τό δημοκρατικό του κράτος, πού ὁραματίζεται νά δημιουργήσει μετά τήν ἐπανάστασή του, σέ συγκεκριμένες συνταγματικές δημοκρατικές διατάξεις, τό Σύνταγμά του, πού συνέταξε πρίν ἀπό τήν κάθοδό του στήν Ἑλλάδα. Σέ αὐτό κατοχυρώνει τά Δίκαια τῶν πολιτῶν, ὥστε νά ὑπάρχει καλή λειτουργία τῆς δημοκρατικῆς του πολιτείας, μέ συγκεκριμένες ἀρχές, νόμους.

Γι' αὐτό καὶ στόν «Θούριό»³⁷ του διακηρύσσει πώς χωρίς νόμους καὶ συγκεκριμένη διοίκηση ὑπάρχει ἀναρχία, ἡ ὅποία εἶναι μιօρφή σκλαβιᾶς καὶ παρομοιάζεται τότε ἡ ζωὴ τῆς κοινωνίας μέ ἐκείνη τῶν θηρίων.

«Οἱ Νόμοι ν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγός,
καὶ τῆς πατρίδος ἔνας νά γένη ἀρχηγός,
γιατί κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τήν σκλαβιά,
νά ζοῦμε σά θηρία, εἰν' πλιό σκληρή φωτιά»,

Θούριος, στ. 25-28.

36. Ἀ. Καμαριανοῦ-Τσιορᾶν, «Ο ἐπιφανῆς φιλικός Γεώργιος Λασσάνης», *Ἐπιθεώρηση Τέχνης*, τεύχ. 122-123, σελ. 137. Γκριγκόρι Λ. Ἀρς, *Ἡ Φιλική Ἐταιρεία στή Ρωσία*, Βιβλιοθήκη Κέντρου Ἑλληνορωσικῶν Ἰστορικῶν Ἐρευνῶν, Παπασωτηρίου, Ἀθήνα 2011, σελ. 300-301.

37. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Τά Ἐπαναστατικά,... ὁ.π.,* σελ. 66.

Δέκατο Έκτο Μήνυμα: Συμμετοχή τῶν πολιτῶν στά κοινά καί ἀντίσταση στίς αὐθαιρεσίες τῆς ἐξουσίας

Οἱ πολίτες τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους τοῦ Ρήγα προτρέπονται νά συμμετέχουν στή διαχείριση τῶν πραγμάτων του, στά Κοινά, ὥστε δημοκρατικά νά διοικεῖται. Παράλληλα, τούς προτρέπει νά ἐναντιώνονται, νά ἀντιτάσσονται σθεναρά στίς ἀπόπειρες καταλύσεως τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας, θεωρώντας τήν πράξη τους αὐτή, ὅπως γράφει στό 35 ἄρθρο τῶν «Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου»³⁸ «τό πλέον ἴερόν ἀπό τά δίκαια του καί τό πλέον ἀπαραίτητον ἀπό ὅλα τά χρέη του» δηλ. τίς ὑποχρεώσεις του. Μήνυμα σημαντικό καί διαχρονικό τοῦ Ρήγα γιά τήν συνειδητοποίηση τῶν πολιτῶν στή συμμετοχή τους στά τεκταινόμενα τῆς δημοκρατικῆς τους πολιτείας.

Δέκατο Εβδόμο Μήνυμα: «Ο ἴερος τῆς πατρίδος ἔρως ἐμφωλεύει εἰς τήν καρδία καί ἡ καρδία δέν γηράσκει ποτέ»

Τή ρήση αὐτή ὁ Ρήγας τήν ἀναγράφει στήν ἀρχή τοῦ ἔργου πού ἔξεδωσε τοῦ Μαρμοντέλ (Jean-Francois Marmontel, 1723-1799), «Ἡ βοσκοπούλα τῶν Ἀλπεων»³⁹, θέλοντας νά δείξει πώς ἡ φιλοπατρία εἶναι μία ὑγιής ἐκδήλωση τοῦ ψυχικοῦ άσμου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπό τήν φιλοπατρία θά πρέπει νά διακατέχονται καί οἱ Ἑλληνες γιά τήν ἐλευθερία καί πρόοδο τῆς πατρίδος τους. Ἀναζωγονεῖται κανείς ἀν ἔεφύγει ἀπό τό ἐγώ καί ἀκολουθήσει τό ἐμεῖς. Τήν φιλοπατρία καί τή θυσία γιά τήν πατρίδα ὑμνεῖ ὁμοίως ὁ Ρήγας καί στόν Θούριό του (στιχ. 57) τονίζοντας μέ ἐμφαση «Κάλλιο γιά τήν πατρίδα κα-

38. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Tά Ἐπαναστατικά,...* ὁ.π., σελ. 30.

39. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Ο Ηθικός Τρόπους,...* ὁ.π., σελ. 118.

νένας νά χαθῆ», συνεχίζοντας κατ’ αὐτόν τόν τρόπο τῶν προγόνων τή θυσία γιά τήν πατρίδα, και τή χαρακτηριστική εὐχή τῶν Λακεδαιμονίων στά παιδιά τους «ἢ τάν ἢ ἐπί τᾶς» ἢ μέ τήν ἀσπίδα νικητή ἢ ἐπί τῆς ἀσπίδος νεκρό.

Δέκατο Ὁγδοο Μήνυμα: Μέ τήν σκλαβιά ἐπέρχεται ἀλλοτρίωση τῆς γλώσσας

Μέ τήν σκλαβιά, μέ τήν ἀνελευθερία ἐπέρχεται ἀλλοτρίωση τῶν σκλαβωμένων, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ρήγας, μέ ἀποτέλεσμα νά χάνονται και τά ὄνόματα τῆς γλώσσας και νά ἀντικαθίστανται μέ τά ὄνόματα τοῦ κατακτητῆ. Παράδειγμα σ’ αὐτό ὁ Ρήγας φέρνει τούς πολεμικούς χορούς, μνημονεύοντάς τους στόν «Νέο Ἀνάχαρσι» μέ τά τούρκικα ὄνόματα, και πού μέ πόνο ώστόσι σημειώνει πώς χάσαμε μαζί μέ τήν ἐλευθερία και τά ὄνόματα τῶν χορῶν, «ἀφοῦ ἔχάσαμεν τό πᾶν, συνεχάθησαν καί τά ὄνόματα τῶν χορῶν»⁴⁰. Ἡ ἀλλοτρίωση στό μεγαλεῖο της. Μήνυμα σημαντικό τοῦ Ρήγα, πού θά πρέπει νά προσεχθεῖ ἵδιαίτερα σήμερα, γιά μία ἀντίσταση στήν ἐπιθετική νοοτροπία τῆς ἀλλοτρίωσης, γιά ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, ἐθνική, οἰκονομική και πνευματική.

Δέκατο Ἐννατο Μήνυμα: Η Διοίκηση νά προστατεύει τούς πολίτες ἀπό τούς δανειστές-τοκογλύφους

Στό 35ο ἄρθρο τῶν «Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου» ὁ Ρήγας προσθέτει δικό του κείμενο σχετικά μέ τίς καταχρήσεις στά δάνεια και τούς τόκους, δείχνοντας κατ’ αὐτόν τόν τρόπο τήν εὐρύτητα τοῦ πνεύματός του και στά οἰκονομικά θέματα. Θέ-

40. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Νέος Ἀνάχαρσις.... ὁ.π.,* σελ. 125.

λει νά προστατέψει τούς πολίτες ἀπό τούς τοκογλύφους. Συγκεκριμένα σημειώνει τά παρακάτω, πού εἶναι δική του προσθήκη, ὅπως μπορεῖ κανείς νά παρατηρήσει στό ἀντίστοιχο γαλλικό κείμενο: «Τά χρέη τῶν πόλεων, πολιτειῶν, χωρῶν, καί τῶν κατά μέρος πολιτῶν, ὅπού ἔχειστο ὑπό παρθέντα πρό πέντε χρόνων καί εἰς αὐτό τό διάστημα ἐπληρώνετο διάφορον [=τόκος] εἰς τούς δανειστάς, ἥ παροῦσα Διοίκησις τά ἀναιρεῖ καί οἱ δανεισταί δέν ἔχουν νά ζητοῦν εἰς τό ἔξῆς μήτε κεφάλαιον, μήτε διάφορον ἀπό τούς χρεώστας, ὡσάν ὅπού ἐπῆραν τά δάνειά των, διότι διπλώνουν [=διπλασιάζονται] τά κεφάλαια εἰς πέντε χρόνους»⁴¹.

Σημειώνουμε ὅτι ὁ Ρήγας μᾶλλον θά εἶχε ἐπηρεαστεῖ ἀπό τό γεγονός, πού ἀναγράφει σέ ύποσημείωση στό «Νέο Ἀνάχαρσι»⁴², καί εἶχε ἐπισυμβεῖ στό γειτονικό χωριό τῆς γενέτειράς του, τήν Κάπουρνα, τῆς ὅποιας οἱ κάτοικοι ἔγιναν σκλάβοι σέ ἔναν τοκιστή, διότι ἀδυνατοῦσαν νά ἔξιφλήσουν τό δάνειο μέ τόν ὑπερβολικό τόκο. Συγκεκριμένα ὁ Ρήγας γράφει: «Ἐν ἔτει 1769 οἱ κάτοικοι τῆς Κάπουρνας (χώρα τῆς Μαγνησίας) ἐβιάσθησαν νά πωλήσωσι κατά τόν αὐτόν τρόπον τήν ἐλευθερίαν των εἰς ἔναν ἀρβανίτην ὄνόματι Μουσλῆ. Μήν ἡμιποροῦντες νά πληρώσωσι τό ὑπερβολικόν διάφορον τῶν ἀσπρῶν του τά δέκα δεκαοκτώ τόν χρόνον. Ἐπί συμφωνίᾳ τοῦ νά τούς ἀφήσῃ νά κατοικοῦν τόν πετρώδη καί ἀκαρπον τόπον των, καί νά πέρονη αὐτός τά κέρδη τοῦ κόπου των. Ὁστις κτίζωντας ἐκεῖ ἔναν πῦργον διά μέσου των, τούς βαστᾷ εἰς τήν πλέον κατησχυμένην σκλαβίαν».

-
41. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Τά Ἐπαναστατικά...* ὅ.π., σελ. 31. Βλ. καί Σάββας Σπέντζας, «Προσέγγιση στήν οἰκονομική, κοινωνική καί δημοσιονομική σκέψη τοῦ ἐθνομάρτυρα Ρήγα Φεραίου-Βελεστινλῆ», *Ὑπέρεια*, τόμ. 2, Πρακτικά Β' Διεθνοῦς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας», (Βελεστίνο 1992), Αθήνα 1994, σελ. 701.
42. Ρήγας Βελεστινλῆς, *Νέος Ἀνάχαρσις...* ὅ.π., σελ. 121-122.

Είκοστό Μήνυμα: Η συνεργασία τῶν λαῶν τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου εἶναι πρός ὄφελός τους

‘Η ἐνότητα τῶν λαῶν τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου κατά τὴν ὀθωμανική κυριαρχία ἐπιτυγχάνονταν μέ τὴν ἀπολυταρχική ἔξουσία τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν κατ’ τόπους ἐκπροσώπους του. Ὁ Ρήγας ἥθελε τὸ κράτος του, πού θά δημιουργοῦνταν μετά τὴν νίκη ἐπί τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, νά ἥταν ἀποτέλεσμα τῆς συνειδητῆς ἀπόφασης τῶν λαῶν, γνωρίζοντας ὅτι ἡ δύναμη βρίσκεται ἐν τῇ ἐνώσει⁴³. Η συνεργασία τῶν λαῶν θά ἥταν γιά τό συμφέρον τους. Γι’ αὐτό καὶ στὸ 34° ἄρθρο τῶν «Δικαιών τοῦ Ἀνθρώπου» τονίζει τή συνεργασία τῶν λαῶν. Χαρακτηριστικά διακηρύχνει ὅτι «δέν ἡμπορεῖ ποτέ κανείς νά εἰπῃ, ὅτι ἡ τάδε τώρα πολεμεῖται, δέν μέ μέλει, διατί ἐγώ ἡσυχάζω εἰς τὴν ἰδικήν μου. Ἄλλ ’έγώ πολεμοῦμαι, ὅταν ἡ τάδε χώρα πάσχῃ, ὡς μέρος τοῦ ὅλου ὃπού εἶμαι. Ὁ Βούλγαρος πρέπει νά κινήται, ὅταν πάσχῃ ὁ Ἑλλην. Καί τοῦτος πάλιν δι’ ἐκεῖνον. Καί ἀμφότεροι διά τόν Ἀλβανόν καὶ Βλάχον».

Συμπέρασμα: Παρουσιάστηκαν συνοπτικά εἴκοσι διαχρονικά Μηνύματα-διδάγματα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, πού μᾶς τά προσφέρει μέσα ἀπό τά ἔργα του. Διαπιστώνεται πλέον ἀντικειμενικά ὅτι τό ἔργο τοῦ Ρήγα, τελικά, δέν ἥταν μόνο γιά ἐκείνη τὴν ἴστορική στιγμή τῆς ζωῆς του, ἀλλά καὶ γιά κάθε ἐποχή, ἔχει διαχρονικότητα. Μέσα ἀπό τό ἔργο του διαπιστώνονται καὶ τά ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς φυσιογνω-

43. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η δημοκρατική ἐνοποίηση τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου στό ἐπαναστατικό σχέδιο τοῦ Ρήγα*, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Εταιρείας Μελέτης Φερδν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 2010.

μίας του: διαφωτιστής, έπαναστάτης, πολιτικός νοῦς, στρατιωτικός νοῦς, έθνεγέρτης, μάρτυρας καί όραματιστής μιᾶς δημοκρατικής πολιτείας στόν Βαλκανικό χῶρο. Ὁ Ρήγας μπορεῖ νά γίνει ὁδηγός, γιά νά μπορέσουμε καί ἐμεῖς οἱ σημερινοί νά πορευτοῦμε σωστά.

‘Ο Ρήγας σπέρνει τόν σπόρο τῆς Ἐλευθερίας. Λεπτομέρεια ἀπό τόν ζωγραφικό πίνακα μέ τίτλο «Ἡ πτῶσις τῆς Κωνσταντινούπολεως», Ἀθήνα 1836, τοῦ Παναγιώτου Ζωγράφου, ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, ὁ ὅποιος τονίζει δι τὸ Ρήγας ἔμαθε στούς σκλαβωμένους Ἑλληνες τόν τρόπο νά ἐπαναστατήσουν.

Λεπτομέρεια ἀπό τόν τίτλο τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος», 1797. Ὁ γυμνόπους Ἡρακλῆς μέ τό ρόπαλο, σύμβολο τῆς ἑλληνικῆς δύναμης, παλεύει μέ τὴν ἔφιππο Ἀμαζόνα πού κρατᾷ τὸ ἀμφίστομο πέλεκυ, σύμβολο τοῦ βαρβαρισμοῦ, ἀλλά εἶναι τοσαισμένο ἀπό τῇ δύναμη τοῦ Ἡρακλέους, τῆς ἑλληνικῆς δύναμης.

Σέ μια εποχή, τό 1797, πού δύο ύμνουσαν τόν Ναπολέοντα σάν έλευθερωτή τῶν λαῶν, ὁ Ρήγας τύπωνε τήν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, γιά νά δώσει στούς ἐπαναστάτες φαγιάδες πρότυπο ἀνδρείας, μαχητικότητας καί ἀποφασι- στικότητας.

Φ Τ Σ Ι Κ Ή Σ

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ

Διὰ τὴς ἀγχίνες χριστομαθεῖς "Ελλήνας,
Ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς διαλέκτων ἐφόσοντεν

Παρὰ τῷ

ΡΗΓΑ

ΒΕΛΕΣΤΙΝΑΗ ΘΕΤΤΑΛΟΤ.

Οὐτοις ἀγαλώμασπι εἰδόθη, περὸς ὠφέλειαν
τῶν ὁμογενῶν.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ.

Ἐκ τῆς Τυπωγραφίας τῆς Εὐγενῆς ΤΡΑΤΤΙΝΕΡ.

1790.

Η σελίδα τίτλου τοῦ διαφωτιστικοῦ βιβλίου «Φυσικῆς Ἀπάνθισμα», Βιέννη 1790, στό δόποιο ὁ Ρήγας ἔχει γράψει τή φράση «"Οποιος ἐλεύθερα συλλογᾶται,
συλλογᾶται καλά».

ΝΕΟΣ ΑΝΑΧΑΡΣΙΣ.

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Μεταφρασθεὶς, τὰ μὲν 32. 33. καὶ 34

Κεφάλαια,

παρὰ τῷ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΕΝΤΟΤΗ ΖΑΚΤΝΘΙΟΤ.

Τὰ δὲ

35. 36. 37. 38. γένεται 39.

παρὰ τῷ

ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΑΗ

ΘΕΤΤΑΛΟΤ

Διορθωθεὶς καὶ ἐκδοθεὶς παρὰ τῷ αὐτῷ.

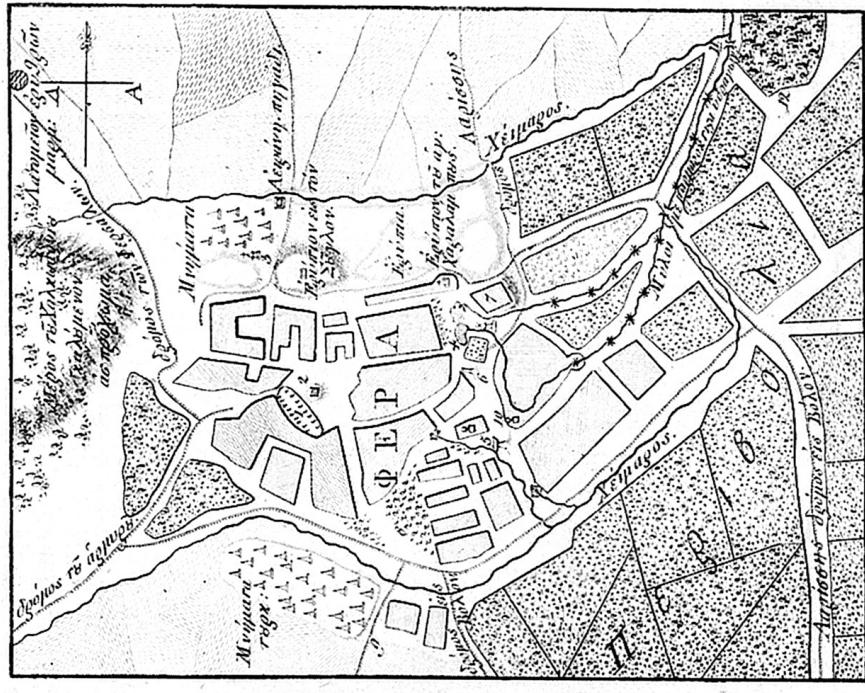

Ἐν Βιέννῃ. 1797.

Η σελίδα τίτλου τοῦ τετάρτου τόμου «Νέος Ἀνάχαρσις» τοῦ J.J. Barthélemy, πού μεταφράστηκε ἀπό τὸν Γ. Βεντότη καὶ τὸν Ρήγα καὶ ἐκδόθηκε μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Ρήγα, ὁ διποῖος ἔχει γράψει ἀρκετές ὑποσημειώσεις μέ πολιτικούνωνικό χαρακτῆρα, δεῖγμα κι' αὐτό τῆς πολιτικῆς του τακτικῆς στήν ἀφύπνιση τῶν σκλαβωμένων.

Παράσταση ἀπό τήν «Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως», πρῶτο φύλ-
λο τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Ρήγα. Στό κοιμισμένο λιοντάρι ἐπικάθονται
στὴ ράχῃ του τά σύμβολα τῆς ἔξουσίας τοῦ Σουλτάνου, ἐνῶ στά πόδια του βρί-
σκεται τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Ρήγας θέλει νά δείξει ὅτι οἱ σκλαβωμένοι
λαοί τῶν Βαλκανίων ὅταν ξυπνήσουν μέ τόν Θούριό του καί τήν ἐπανάστασή
του θά ἀρπάξουν τό ρόπαλο-τά ἄρματα καί θά γκρεμίσουν τήν τυραννική ἔξου-
σία τοῦ Σουλτάνου καί στή θέση θά βάλουν τήν ἀντιρροσωπευτική δημοκρατι-
κή του πολιτεία.

Οι δὲ φέρεις εἰνάντο ταχύ
Βοσπορίδη λέγονται. Ι.Δ.: 6.

Εν μέρῃ τῆς Φεραίων πόλεων κρήνων περίφερον
μας εἰναντὶ Περιστερίων καθέσθιντες βράχοι.

βιβ.: 9. φιλ.: 430.

Ὥρτζειον Κάκης, στρατόν οὐδερ,
Περιστερίων, της περιστερίων αἴνοι
σιν, Μύρεν, επει σκυτην οὔσει
Χαλκιδικήν. Απλικοῦς αὐγον. α.

Επιπλεογορία τῆς

ΦΕΡΑΣ.

Λεγομένης νῦν ~

ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΣ

1. Στάθος. Λεγοῦ: αμφιβλαστός
στάθος της.

2. Εργατῶν ταῖς διαργαῖς οὐρανοῖς:
αἱ λαρυγάδες.

3. Οιρ.: Αγιανονος στην Τίνισταν
εἰς τὴν Πεντακοντίνην.

4. Η Τεργεία κρήνην. Λεγομένην
Κρανιδονον.

5. Κυνωδίη τῷ γέλεις οἰκισμοῖς.
6. Γριπατίαν.

7. Στάση την ταῖς βατλέσσαις.

8. Δημησίους οὐρανού.

9. Βούνος εἰς την παραγύν τρεπάν

λεγοῦντες γενετήν.

10. Πρασσοκετεῖην νερού.

11. Τεργίστης οὐρανός τον τον
Ιδανιανούριον Κήφινον οὐρανόντος.

12. Τεργίστης οὐρανός την.

μεταγνωστού της αγαν.

2

Η Επιπεδογραφία τοῦ Βελεστίνου, ἔργο τοῦ Ρήγα, στό όποιο ἀναδεικνύει τά
ἱστορικά στοιχεῖα τῆς γενέτειος του.

τοῦ Βόλου (Παγασαί)

τοῦ Βελεστίνου (Φεραί)

τῶν Κορφῶν (Κορκυραίων)

τοῦ Διριλί Θεσσαλ. (Φάλαννα)

τοῦ Μπαλαμοῦτη (Γυρτών)

τοῦ Βελεστίνου (Φεραί)

“Εξι νομίσματα ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπό τή «Χάρτα», στά όποια ὁ Ρήγας ἀναγράφει τό ὄνομα τῆς ἐποχῆς του. Ήθελε νά συνδέσει τούς “Ἑλληνες τῆς ἐποχῆς του μέ τό ίστορικό παρελθόν.